

КЛАСИЦИ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

Херман Мелвил

**САБРАНЕ
ПРИПОВЕТКЕ**

Превод Бранислава Г. Ромчевића

Наслов оригинала: *Bartleby the Scrivener; Cock-a-Doodle-Doo!; The Encantadas, or Enchanted Isles; Poor Man's Pudding and Rich Man's Crumbs; The Happy Failure; The Lightning Rod; The Fiddler; The Paradise of Bachelors and the Tartarus of Maids; The Bell-Tower; Benito Cereno; Jimmy Rose; The 'Gees; I and My Chimney; The Apple-Tree Table; The Piazza; The Two Temples; Daniel Orme*, by Herman Melville.

Наслов превода: *Сабране приповетке*, од Хермана Мелвила.

Аутор превода: Бранислав Г. Ромчевић

Друго издање (интернетско). Број примерака: отворен интернетски тираж.

Уредник, издавач и штампар: Бранислав Г. Ромчевић,
Новоградска 14, Београд.

Место и година штампања: Београд, 2017.

©2013 Бранислав Г. Ромчевић. . Сва права придржава Бранислав Г. Ромчевић. Ниједан део ове публикације не сме се репродуковати, држати у систему за похрањивање, или се преносити и умножавати у било ком облику или било којим путем – електронски, механички, фотокопирањем, снимањем звука или слике, или на било који други начин, нити икако комерцијално користити – без претходне писмене сагласности Бранислава Г. Ромчевића.

Ова електронска књига је у формату ПДФ, са забраном копирања и штампања.

Садржај

О писцу и књизи	4
Писар Бартлеби	8
Кукурукууу!	72
Енкантаде, илити Зачарани Отоци	112
Пудинг сиромасов и мрве богаташеве	206
Срећни неуспех	231
Громобранција	244
Ћеманција	257
Рај момака и тартар девица	268
Звоник	306
Бенито Серено	331
Јаша Ружа	473
Гији	491
Ја и мој димњак	502
Сто од јабуковог дрвета	551
Веранда	586
Два храма	610
Данило Орм	635
Појмовник преводиочев	643

О ПИСЦУ И КЊИЗИ

Херман Мелвил рођен је 1819. године у Њујорку, у породици англо–холандског порекла, имућној све до банкротства и смрти његовог оца (1830, односно 1832). Овај обрт судбине натерао је Мелвила да још као тринаестогодишњак почне борбу за живот. Ради у банци као службеник, захваљујући ујаку, једном од директора; код брата, у трговини, до братовог банкротства; код стрица, као испомоћ на фарми; као сеоски учитељ; као кабински слуга, 1839, на прекоокеанском путовању за Енглеску. Године 1841. плови, као прост морнар на китоловцу *Акашнет*, за Пацифик, где проводи, доста пустоловно, следеће четири године. Морнарио је на три китоловца; двапут дезертирао с лађе; боравио међу људождерским домороцима на Маркиским Острвима; обављао разне послове, укључујући књиговодствене и пољопривредне, на Тахитију и Хавајима. У Хонолулу се, 1844. године, као морнар укрцава на ратну фрегату *Сједињене Државе* и враћа се, око Рта Хорна, за Сједињене Државе. Решава да му писање буде занат. Током следећих шест година, Мелвил успева да се ожени, да купи фарму

близу Питсфилда у Масачусетсу (где почиње његово, касније развргнуто, пријатељство с већ познатим писцем Натанијелом Хоторном), и да објави пет романа – *Тајни, Ому, Редберн, Марди* и *Белу јакету*. Ови буду добро прихваћени код читалаца, поглавито као писање о аутентичним поморским пустоловинама (с изузетком *Мардија*, заплетене алегорије, која се сматра „прелазом“ ка *Мобију Дику*). Накратко, 1849, посећује Енглеску и Европу, у вези с објављивањем својих књига тамо. Године 1851, у својој двадесет и деветој години, Мелвил објављује самог *Мобија Дика*. Књигу одбијају и читаоци и критичари. Мелвил је свестан њене вредности. Тврдоглаво наставља да „пише како жели“ и следеће године објављује *Пјера*, дело у нескладу с пуританском хипокризијом, које изазива огорченост чак и у Мелвилових познаника. Он је узбуњен и покушава да, по примеру свога пријатеља Хоторна (ког је његов пријатељ, амерички председник Пирс, поставио за конзула у Ливерпулу, у Енглеској) добије државну службу, можда конзулство на неком од острва Пацифика. Но, његов очигледни неконформизам, а вероватно и извесни критички политички ставови у *Мобију Дику* и *Белој јакети*, као и његово недовољно формално образовање, не иду му наруку. До 1857. објављује *Израиља Лончара*, *Приче са веранде*, *Преваранта*. Даљих шест година су

губљење наде. Мелвил, душевног и физичког здравља ради, путује; обилази Италију и Свету Земљу. Затим, с малим успехом, једно време по америчким градовима држи предавања о својим пустоловинама на Пацифику. Приморан је да прода фарму. Сели се у Њујорк, где му пријатељи, 1866, еда би преживео, прибављају службу лучког царинског инспектора. Током деветнаест година на томе месту, Мелвил, незапажено, објављује збирке своје поезије (*Бојне песме, Обличја рата, Кларел, Јован Мар и други морнари*). Живот му зачињавају несреће (смрт оба сина), недаће (неслагање са женом) и тоњење у заборав, чију потпуност достиже 1871. У заоставштини његовој нађоше и необјављен рукопис кратког ремек—дела, новеле *Били Пуп, морнар*. Тридесетак година потом, био је проглашен за најзначајније романијерско перо Америке свих времена, за ствараоца равноправног својим великим руским савременицима, за великана што је члан вечне дружине књижевног Пантеона, са друга Хомеру, Сервантесу, Шекспиру.

Књижевни историчари Мелвила сматрају не само једним од родоначелника савременог америчког романа, него и приповетке уопште. Можда је ту улогу најбоље и најсажетије описао Виљем Бојд у свом есеју „Кратка историја приповетке“: „Мелвил је мрзео да пише

приповетке – писао их је само зарад пара, како је тврдио – али баш у Мелвиловим приповеткама, штампаним у *Причама са веранде* (1859), као што су *Бенито Серено* и *Писар* Бартлеби, савремена приповетка достиже пунолетство (с чудесном изненадношћу). У Мелвиловим приповеткама видите прве праве примере необичне снаге приповетке. Не можемо сажети нити описати свеукупност дојма тих приповетки, ма колико покушавали; нешто у вези с њином јединственом узбудљивошћу измиче или пркоси анализи. Мелвил је тај који успоставља репер за то шта приповетка може постићи и допушта нам да поставимо мерила по којима сви други велики писци те форме могу да се оцене.“

Ова књига, с преводиочевим насловом „Сабране приповетке Хермана Мелвила“, садржи – поређане по хронологији објављивања – свих седамнаест приповедака његових: шест које су објављене за пишчева живота у разним часописима, па потом издате у збирци „Приче са веранде“; и једанаест приповедака објављених постхумно.

С неминовним усудом да буду у сенци Мелвиловог монументалног *Мобија Дика*, свака од тих приповетки је драгуљ, обасјан изнутра Мелвиловом дубоком људскошћу.

Бранислав Г. Ромчевић

САБРАНЕ ПРИПОВЕТКЕ

ПИСАР БАРТЛЕБИ

Ја сам прилично времешан човек. Природа мојих послова током последњих тридесет година доводила ме је у више него обичан додир с оним што би се чинило занимљивом и покашто јединственом кликом људи, о којој још ништа, колико ја знам, није написано – мислим на адвокатске преписиваче, илити писаре. Познавао сам многе од њих, професионално и приватно, па бих, кад бих хтео, могао испричати разновразне повести, на које би се добростива господа могла насмешити, а душе сентименталне могле би плакати. Но, одустајем од животописа свију других писара ради неколико одломака из живота Бартлебија, који беше писар, најчуднији за кога сам икад чуо или га видео. Док бих о другим адвокатским преписивачима могао написати цело житије, у погледу Бартлебија ништа такво не може се урадити. Верујем да не постоји материјал за потпун и уверљив животопис тог човека. То је ненакнадив губитак за књижевност. Бартлеби

беше један од оних створова о којима се ништа не може утврдити, сем на основу изворних исправа, а те су, у његовом случају, врло малобројне. Оно што моје запањене очи видеше од Бартлебија, *то* је све што ја о њему знам, изузев, додуше, један неодређен извештај, који ће се појавити у наставку.

Пре него што представим тог писара онако како га први пут угледах, приличи да изнесем понешто о себи, својим службеницима, своме послу, просторијама својим и општем окружењу, јер је неки такав опис неопходан за правилно разумевање главног лика што ће бити приказан. *Imprimis*: ја сам човек који је, од своје младости надаље, испуњен дубоким уверењем да је најлакши начин живота и најбољи. Отуд, иако припадам занимању које је пословички живо и узбудљиво, чак, повремено, бурно, ипак никад не дозволих да нешто такво повреди мој мир. Ја сам један од оних нечастољубивих адвоката што се никад пороти не обраћају, нит икако измамљују јавно одобравање, но, у хладовитом спокоју пријатног склоништа, обављају пријатан посао сред богаташких обвезница, хипотека и тапија. Сви који ме познају сматрају ме надасве *поузданим* човеком. Покојни Јован Јаков Астор, личност мало посвећена песничком одушевљењу, не оклеваше да изјави да је моја прва главна одлика

смотреност, а моја друга, метод. Не говорим то из таштине, но напосто бележим чињеницу да у своме послу нисам био неангажован од стране покојног Јована Јакова Астора, које име, признајем, волим понављати, јербо има у себи заобљен и потпуно округао звук, а одзвања ко златне полуге. Слободно додајем да нисам био неосетљив на добро мишљење покојног Јована Јакова Астора.

Неко време пре времена у ком ова мала приповест почиње, моји се послови беху знатно увећали. Беше ми поверено добро старо звање, сад непостојеће у држави Њујорк, Надзорника Примиритељног Суда. То не беше баш напорна служба, а врло пријатно уносна. Ја се ретко жестим, још ређе себи допуштам опасни гнев против кривди и насиља, али ми се мора допустити да се овде дрзнем и изјавим да сматрам изненадно и напрасно укидање звања Надзорника Примиритељног Суда, по новом уставу, једним – преурањеним чином, с обзиром да сам ја рачунао на доживотно убирање зараде, а примах је само неколико кратких година. Но, ово је тек узгредно.

Моје просторије биле су на спрату, на броју ____ у Волстриту. На једној страни, гледале су на бео зид унутрашњости пространог светларника, што кроз зграду пролазаше од врха до темеља.

Овај поглед би се могао сматрати пре питомим него не,

мањкавим у оном што сликари крајолика називају “животом”. Но, ако је и тако, поглед с другог краја мојих просторија нудио је барем супротност, ако не и нешто више. У том смеру, моји прозори имали су неометан поглед на висок зид од цигала, црн од старости и вечите сенке, који зид није доглед захтевао да би се показале његове скривене лепоте, но је, на ползу свих кратковидих гледалаца, био гурнут до на десет стопа од мојих прозорских окана. Због велике висине околних зграда, и тог што моје просторије беху на другом спрату, простор измеђ овог зида и мог немало је личио на голему четвртасту цистерну.

У време баш пред долазак Бартлебијев, имао сам запослене две особе ко преписиваче, и једног надобудног дечака као момка канцеларијског. Први, Ђурак; други, Штипко; трећи, Ђумбирски Колачић. Може се чинити да су та имена онаква каква се обично не налазе у именику. У ствари, то беху надимци, којима су моја три чиновника узајамно даривали један другог, а сматрало се да одражавају њине поједине личности и карактере. Ђурак беше онизак, гојазан Енглез, отприлике мојих година – то јест, негде надамак шездесет. Јутром би му, могло би се рећи, лице било лепе, цветне боје, но би после дванаест сати у подне – његовог времена за ручак – пламтело ко

камин пун божићног угљевља; и стално би пламтело – но, чинило се, с постепеним опадањем – до шест сати по подне, или тако некако; после ког времена више не бих видео власника лица, које, достигавши свој зенит са сунцем, као да је са њим залазило, да би се дизало, врхунило и опало следећег дана, с истом правилношћу и несмањеним сјајем. Има много подударности на које сам наишао у своме животу, а међ њима није најбезначајнија чињеница да је, тачно кад би Ђурак одаслао понајјаче зраке са свог црвеног и засијаног лица, баш тад би, такође, у том кључном часу, почело оно доба дана кад сам ја сматрао да су му пословне способности озбиљно поремећене за остатак та двадесет и четири сата. Не да би он тад био сасвим лењ ил' противан раду; далеко од тога. Потешкоћа беше у том што би био склон да буде, све у свему, превише енергичан. У њ би била нека чудна, успаљена, узрујана, лакомислена немарност у раду. Био би неопрезан при умакању свог пера у мастионицу. Све његове крмаче на мојим документима ту су покапане после дванаест сати у подне. У ствари, не само што би он по подне био немаран и, нажалост, готов да прави крмаче, но би, неким данима, ишао и даље и бивао доста гласан. Тада би му и лице пламтело појачаним сјајем, као да је битуменски угаљ набачен на антрацит. Правио је

непријатну буку столицом; просипао песак из кутије; при дотеривању својих пера, сва их је нестрпљиво на парчиће колио и бацао на под у ненадном гневу; устајао и над свој сто се нагињао, разбацујући своје папире на крајње неприличан начин, врло непријатан да се види у тако времешног човека ко он. Ипак, пошто ми је био многоструко корисна особа, а све време пре дванаест сати у подне био и створ најхитрији, најпоузданији, што обавља доста посла рукописом коме равна није лако наћи – из тих разлога бејаш вољан да превидим његове мушице, мада сам му, у ствари, повремено приговарао. То сам, међутим, врло благо чинио, јер би он, мада јутром најучтивији, ама, најљуљуднији и најсмернији међ људима, био способан по подне, ако је изазван, да буде помало дрзак на језику – у ствари, увредљив. Елем, како сам ценио његову службу јутарњу, и решен да га не изгубим – а, истодобно, узнемирен његовим успаљеним понашањем после дванаест сати, и невољан, као мирољубив човек, да својим прекорима изазовем његова недолична узвраћања, ја преузнем на се једне суботе (увек беше гори суботом) да му напоменем, врло љубазно, да би, можебит, сад, кад залази у године, било добро да скрати своје муке; укратко, да не треба да долази у моје просторије после дванаест сати, но да је најбоље, кад се ручак сврши, да иде кући у свој стан и

да се одмори до времена за чај. Али не; он беше упоран у вези са својим поподневним молитвама. Лице му постаде неподносно горљиво док ме је говорнички уверавао – машући дугачким лењиром на другом крају собе, да, ако су његове услуге корисне ујутро, како ли су тек неопходне по подне?

„С дужним поштовањем, господине,“ рече Ђурак овом приликом, „ја се сматрам вашом десном руком. Ја ујутро тек постројавам и развијам своје колоне, а по подне им се стављам на чело и смело јуришам на душмана, овако“ – па учини жесток испад лењиром.

„А крмаче, Ђурче,“ натукнем ја.

„Истина је; но, с дужним поштовањем, погледајте ове косе! Ја залазим у године. Ваљда се, господине, за пар крмача по топлом поподневу неће озбиљно седој коси приговарати. Старост је, чак и кад страну закрмачи – часна. С дужним поштовањем, господине, ми обојица залазимо у године.“

Овом позивању на моја људска осећања тешко се могло одолети. У сваком случају, видео сам да он ићи неће. Стога решим да га пустим да остане, но ипак одлучим да се постарам да се, током поподнева, он бави мојим мање важним документима.

Штипко, други на мом списку, беше бркат, блед, и, све у

свему, гусару сличан млад човек од око двадесет и пет година. Увек сам га сматрао жртвом двеју гадних сила – честољубља и лошег варења. Честољубље се видело кроз извесну нетрпељивост према дужностима пуког преписивача, неовлашћеном узурпацијом строго професионалних послова, као што је првотно састављање правних докумената. Чинило се да лоше варење најављују повремена нервозна мрзовоља и раздражљивост с церењем, што је чинило да зуби гласно шкргућу због грешака направљених у преписивању; непотребне клетве, више прошиштане но изговорене, у жару посла; а нарочито стално незадовољство висином стола где ради. Мада имаше врло развијен смисао за механику, Штипко не могаше да удеси да му тај сто одговара. Стављао је иверке пода њ, разноразне комаде, парчиће картона, а на крају оде толико далеко да покуша фино подешавање подметачима од савијеног упијаћег папира. Међутим, никаква мајсторија није одговарала. Ако би, да помогне својим леђима, плочу стола дигао под оштрим углом подобро до браде, и ту писао као човек што користи стрми кров штагља ко писаћи сто, изјавио би да му то зауставља крвоток у рукама. Ако би сад спустио сто до поруба на горњем делу својих хлача, и у писању се наднео над њиме, тад би му се јавио оштар бол у леђима. Укратко, права

истина је било то да Штипко не зна шта хоће. Или, ако је и хтео нешто, то беше да се сасвим трси писарскога стола. Међу испољавањима његовог болесног честољубља беше склоност да прима у посету неке људе неодређена изгледа, у отрцаним капутима, које називаше својим клијентима. У ствари, знао сам да он не само да је, каткад, подоста затворски сплеткаш, већ да, повремено, обавља и послитх у судовима, и да није непознат на степеништу Гробница. Имам, међутим, ваљан разлог да верујем да је једна особа што га је посетила у мојим просторијама, а за коју је он, уз свечано држање, тврдио да му је клијент, била нико други доли утеривач дугова, а тобожња тапија, рачун. Но, са свим својим манама, и сметњама које ми је проузроковао, Штипко беше, ко и његов сународник Ђурак, човек мени врло користан; писао је уредним, брзим рукописом; а када би хтео, није му недостајало некакво отмено понашање. Осим тога, увек се облачио некако отмено, и тако, узгредно, чинио част мојим просторијама. С друге стране сам, што се тиче Ђурка, много муке имао да га спречим да ми буде на срамоту. Одећа му беше склона да масно изгледа и да се осети на гостионице. Хлаче је лети носио врло простране и налик на џак. Капути му беху грозни, шешир ни да се дотакне. Но, док шешир беше ствар мени неважна, с обзиром да су му његова урођена учтивост и

смерност, као условљеном Енглезу, увек налагали да га скине чим уђе у собу, ипак је његов капут био сасвим друга ствар. Поводом његових капута, с њим сам расправљао, али без успеха. Истина беше, претпостављам, да човек с тако малим приходом није себи могао приуштити да носи тако сјајно лице и сјајан капут истовремено. Ко што Штипко једном примети, Ђурков новац је одлазио поглавито на румено мастило. Једног зимског дана, ја поклоним Ђурку један свој капут врло достојанствена изгледа – постављен сиви капут, врло пријатно топао, који се закопчавао скроз од колена до врата. Мислио сам да ће Ђурак ценити ту љубазност и смањити своју поподневну брзоплетост и бучање. Али не; збиља верујем да је то што се он закопчавао у тако мекан и ћебету сличан капут имало погубан утицај на њега – по истом начелу по коме је превише зоби штетно за коње. У ствари, баш ко што се за неразборног, јогунастог коња каже да осећа своју зоб, тако је Ђурак осећао свој капут. Тај га је чинио увредљивим. Он беше човек коме благостање шкоди.

Док сам у вези с Ђурковим навикама да себи угађа имао своје личне претпоставке, дотле сам, што се тиче Штипка, био прилично убеђен да је он, какве год да су му мане у другом погледу, младић умерен. И заиста, чинило се да је сама природа била његов винар и да га је, на рођењу, тако

темељно напунила раздражљивим, ракијашким расположењем, да су све потоње пијанке биле непотребне. Кад се сетим како би Штипко, сред тишине мојих просторија, понекад нестрпљиво устао са своје столице и, нагавши се изнад свога стола, ширио руке што може више, грабио цео сто и померао га и цимао, уз језиво, шкрипаво вучење по поду, као да је тај сто нека опака, свесна сила, намерна да га осујети и шиканира, јасно видим да је Штипку бренди с водом био сасвим сувишан.

За мене је била срећа што су се, због свог посебног узрока – лошега варења – раздражљивост и последична нервоза Штипкова углавном видели ујутро, док би по подне он био сразмерно пријазан. Тако да, пошто су Ђуркови напади наступали око дванаест сати, никад нисам морао да се њиним мушицама у исто време бавим. Њихови хирови смењиваху један другог, ко стражари. Кад би Штипков био укључен, Ђурков би био искључен, и обратно. Ово беше добра природна подела, у датим околностима.

Ђумбирски Колачић, трећи на мом списку, беше дечак од око дванаест година. Отац му је био киријаш, намеран, пре него што умре, да свог сина види на судијској столици уместо на таљигама. Зато га је послао у моју канцеларију, ко студента права, потрчка, перача и чистача, по тарифи

од једног долара седмично. Он је имао један сточић за се, али га није много користио. Преглед ладице откриваше повелику гомилу љусака од разних врста орашаца. Заиста, за овог оштроумног млаца цела племенита правна наука стала је у орахову љуску. Не најмања од обавеза Ђумбирског Колачића, и она коју извршаваше с великом ревношћу, беше дужност његова да набавља колаче и јабуке за Ђурка и Штипка. Пошто је преписивање правних докумената пословично сува, жилава врста посла, моја двојица писара беху приморани да уста често влаже шпиценбергама, које су се могле наћи на бројним тезгама близу Царине и Поште. Такође су Ђумбирског Колачића врло често слали по онај необичан колач – мали, пљоснат, округлао и врло мирисав – по ком су га они и назвали. По хладном јутру, кад би посао био баш досадан, Ђурак би прождирио хрпе ових колача, ко да су тек нафоре – додуше, продају их по цени од шест ил' осам за пени – док би се скрипање његовога пера мешало с дробљењем хрскавих комадића у његовим устима. Међ свим оним усијаним поподневним грешкама и збрканим лакомисленостима Ђурковим била је и та да је једном овлажио ђумбирски колачић између усана и ставио га на једну хипотеку ко таксену марку. Тад га умало нисам отпустио. Међутим, он ме смекша начинивши источњачки

наклон и рекавши:

„С дужним поштовањем, господине, било је великодушно од мене да вас о свом трошку снабдем материјалом канцеларијским.“

Елем, мој првобитни посао – посао бележника за исправе о преносу власништва и ловца на тапије, и састављача замршених докумената свих врста – знатно се повећао доделом звања Надзорника. Сад је рад за писаре био поголем. Не само да сам морао притиснути чиновнике који су већ са мном, но сам морао прибавити и додатну помоћ.

У одговор на мој оглас, један непомичан младић појави се једног јутра на прагу моје канцеларије, чија врата беху отворена, јер беше лето. Могу тај лик да видим и сада – бледо уредан, кукавно пристојан, неизлечиво усамљен! То беше Бартлеби.

После неколико речи о његовим квалификацијама, ја га ангажујем, срећан што у свом збору писара имам човека тако јединствено трезвена изгледа, за који сам сматрао да може деловати повољно на луцкасту ћуд Ђуркову и жестоку Штипкову.

Требало је да кажем раније да су склопна врата од млечног стакла делила моје просторије на два дела, од којих један заузимаху моји писари, а други ја сам. Ја сам,

према своме шефу, држао та врата отвореним или затвореним. Одлучим да доделим Бартлебију ћошак уз склопна врата, но на мојој страни, тако да овог мирног човека могу лако дозвати, за случај да треба да се уради некаква ситница. Сто му ставим тик уз мали бочни прозор у том делу собе, прозор који је првобитно нудио постран поглед на нека прљава задња дворишта и цигле, но који, због потоње изградње, не имаше поглед никакав, мада даваше нешто светла. На три стопе од окана беше зид, а светло падаше далеко одозго, измеђ две високе зграде, ко кроз врло мали отвор у некој куполи. Да још побољшам овај аранжман, набавим висок, зелен, склопни параван, који могаше сасвим уклонити Бартлебија мени са очију, а да га не удаљи од мојега гласа. Па тако, на неки начин, издвојеност и дружба беху састављени.

Спочетка, Бартлеби је писао у изванредним количинама. Као да је дуго гладовао за преписивањем нечег, чинило се да прождире моје документе. Није било застоја за варење. Није правио разлику измеђ дана и ноћи и преписивао је по дањем светлу и по светлу свеће. Био бих збиља одушевљен његовом прилежношћу, да он беше ведро марљив. Но, он писаше ћутке, бледо, механички.

Неопходан део писаревог посла је, наравно, да провери тачност свог преписа, реч по реч. Тамо где има два ил'

више писара у канцеларији, они један другом помажу у том прегледавању, тако што један чита из преписа, а други држи оригинал. То је врло досадан, заморан и летаргичан посао. Сасвим могу да замислим да би неким сангвиничним природама он могао бити сасвим неподносан. На пример, не могу веровати да би онај ватрени песник, Бајрон, задовољно сео с Бартлебијем да прегледа правни докуменат од, рецимо пет стотина страна, густо исписаних уфркнутим рукописом.

Овда–онда, у прешу посла, беше ми навика да и сам помогнем у срањивању неког кратког документа, пошто бих позвао Ђурка или Штипка ради тога. Један од разлога што сам Бартлебија поставио иза паравана тако близу мене беше и да се користим његовим услугама у таквим простијим случајевима. Било је то трећег дана, чини ми се, откако је са мном, и пре но што је требало да он прегледа свој текст, кад сам, у великој журби да завршим неки текући послић, изненада позвао Бартлебија. У својој хитњи и природном очекивању да ми се одмах удовољи, седео сам с главом наднетом над оригиналом на моме столу, с десном руком постранце, мало нервозно испруженом с преписом, тако да, чим изађе из свога склоништа, Бартлеби може да га зграби и почне да ради без и најмањег застанка.

Управо сам у том положају седео кад сам га позвао, брзо говорећи шта желим да учини – наиме, да прегледа са мном један мали докуменат. Замислите моје изненађење, ама, моје запрепашћење, кад Бартлеби, не мичући се из своје осаме, необично благим, чврстим гласом одговори, „Ја радије не бих.“

„Радије не бисте,“ узвратим ја, уставши, врло узбуђен, и једним кораком пређем собу. „Шта желите рећи? Јесте ли полудели? Желим да ми помогнете да сравним овај лист овде – узмите га,“ и ја му га пружим.

„Радије не бих,“ рече он.

Ја га добро загледнем. Лице му је било мршава, сталожено; његове сиве очи мутне, спокојне. Никаква бора од узбуђења није му поигравала. Да беше и најмање тескобе, љутње, нестрпљења или непристојности у његовом понашању, другим речима, да беше ичег свагдање људскога у њему, без сумње бих га насилно удаљио из просторија. Али овако, пре би ми пало на памет да избацити своју белу гипсану бисту Цицерона. Стајао сам, у њ зурећи неко време, док је он настављао са својим писањем, а онда опет седнем за свој сто. Ово је врло чудно, помислим. Шта би било најбоље да човек уради? Но, мој ме је посао пожуривао. Закључим да ту ствар засад заборавим, и да је оставим док не будем имао времена.

Дакле, позовем Штипка из суседне собе, па документ буде брзо прегледан.

Који дан после овога, Бартлеби заврши четири подужа документа, четири преписа целонедељног сведочења датог преда мном у мом Примиритељном Суду. Било је потребно да се прегледају. То беше једна важна парница и велика тачност беше преко потребна. Пошто средим све ствари, позовем Ђурка, Штипка и Ђумбирског Колачића из суседне собе, намеран да та четири преписа турим у шаке својој четворици службеника, док бих ја читао из оригинала. Следствено, Ђурак, Штипко и Ђумбирски Колачић заузму седишта поређана у ред, сваки са својим документом у руци, а ја позовем Бартлебија да се придружи овом занимљивом скупу.

„Бартлеби! Брзо, ја чекам.“

Зачух лагано гребање ногу његове столице по поду без тепиха, и он се убрзо појави, заставши на улазу своје пустињачке колибе.

„Шта се тражи?“ рече благо.

„Преписи, преписи,“ рекох у журби. „Прегледаћемо их. Ево“ – и ја му пружим четврти примерак.

„Радије не бих,“ рече он и лепо нестале иза свога паравана.

Неколико часака био сам скамењен, док сам стојао

испред реда својих заселих службеника. Повративши се, одем до паравана и упитам шта је разлог тако необичног понашања.

„Зашто одбијате?“

„Радије не бих.“

Да се радило о било ком другом човеку, одмах би ме обузела ужасна срџба, не бих даље трошио речи и одстранио бих га с презиром из своје близине. Међутим, у Бартлебију беше нечег што ме, зачудо, не само разоружа, но ме, на необичан начин, дирну и смете. Почнем да се с њим расправљам.

„Ово су ваши властити преписи, које треба да прегледамо. То вама штеди труд, јер се једним прегледом покривају сви ваши документи. То је пракса. Сваки преписивач је обавезан помоћи да се његов препис прегледа. Није ли тако? Зашто ћутите? Одговорите!“

„Радије не бих,“ одговори он гласом фруле. Учини ми се да он, док му се обраћам, пажљиво одмерава све што ја говорим; да потпуно разуме значење; да не може побити неизбежан закључак; али да, истодобно, неки врховни обзир превладава у њ да одговори онако како је одговорио.

„Одлучили сте, значи, да не удовољите моме захтеву – захтеву учињеном у складу с праксом и здравим разумом?“

Он ми кратко стави до знања да је у овој ствари мој суд

исправан. Да: његова одлука је неопозива.

Има повремено случајева да се човеку, кад је устрашен на неки недоживљен и силно безуман начи, пољуља оно најосновније у шта верује. Почине, чини се, да некако претпоставља да су, ма како то било чудно, све право и разум на другој страни. Следствено, ако су присутне неке непристрасне особе, он им се обраћа, ради коликог—толиког учвршћења свог пољуљаног разума.

„Ђурче,“ рекнем, „шта ви мислите о овоме? Зар нисам у праву?“

„С дужним поштовањем, господине,“ рече Ђурак својим најљуљуднијим гласом, „мислим да јесте.“

„Штипко,“ рекнем, „шта ви мислите о томе?“

„Мислим да треба да га избаците из канцеларије.“

(Читалац с добрим запажањем приметиће да је, пошто беше јутро, Ђурков одговор завијен у учтиве и мирне изразе, а да Штипко користи зловољне. Или, да поновимо једну ранију реченицу, Штипково ружно расположење беше дежурно, а Ђурково не.)

„Ђумбирски Колачићу,“ рекох ја, намеран да и најмањи глас прибројим у своју корист, „шта ви мислите о томе?“

„Ја мислим, господине, да је он мало *шашав*.“

„Чујете шта они веле,“ рекох, окренувши се паравану. „Излазите и вршите своју дужност.“

Међутим, он се одговора не удостоји. Начас сам размишљао у љутој сметености. Но, посао ме опет пожуриваше. Опет одлучим да одложим разматрање ове двоумице кад будем имао времена. Уз мало муке, успемо да прегледамо документе без Бартлебија, мада је, после сваких пар страна, Ђурак с поштовањем износио своје мишљење да је овај поступак сасвим неуобичајен; док би Штипко, мрдајући се, у својој столици, од диспептичне нервозе, кроз стегнуте зубе процедио повремену клетву усмерену ка оном тврдоглавном овну иза паравана. И што се тиче њега (Штипка), ово је први и последњи пут што ће без накнаде радити посао неког другог човека.

У међувремену, Бартлеби је седео у свом пустињачком склоништу, несвестан било чега до свог посебног посла онде.

Прође неколико дана, током којих писар беше заузет на још једном подужем послу. Његово недавно чудновато понашање навело ме је да поизближе посматрам његове поступке. Приметим да никад не иде на ручак; у ствари, да никад никуд не иде. Дотле још никад нисам, по свом личном сазнању, приметио да га нема у канцеларији. Он беше сталан стражар у углу. Запазим, ипак, да би, око једанаест сати ујутро, Ђумбирски Колачић пришао отвору у Бартлебијевом паравану, као да је тамо немо призван

покретом који је мени невидљив тамо где седим. Дечак би онда напустио канцеларију, звецкајући с неколико пенија, па би се вратио са шаком ђумбирских колачића, које је испоручивао у пустињачко склониште, примајући, за свој труд, два од колачића.

Значи, живи од ђумбирских колачића, помислим; никада не руча, право говорећи; мора да је вегетаријанац, значи; али не, никад не једе ни поврће, не једе ништа доли ђумбирске колачиће. Онда ми ум одлута у снатрења о могућим последицама, по људски склоп, од исхране искључиво ђумбирским колачићима. Ђумбирски колачићи тако се зову стога што садрже ђумбир као један од својствених састојака, и то онај којим се обично зачине. Елем, шта је ђумбир? Љута, мирисава твар. Да ли је Бартлеби љут и мирисав? Уопште није. Ђумбир, дакле, нема никаквога утицаја на Бартлебија. Он је вероватно и рад да га нема.

Ништа не љути неку озбиљну особу као пасивно супростављање. Ако личност којој се тако супроставља није ђуди нељудске, а она што се супроставља јесте савршено нешкодљива у својој пасивности, онда ће прва, кад је боље расположена, покушати да милосрдно препусти машти оно што се покаже да је немогуће решити њеним просуђивањем. Тако сам ја, најчешће, посматрао

Бартлебија и његово понашање. Јадничак! мислио бих, он не жели да се инати, јасно је да није намеран да вређа; његов изглед довољно показује да су му мушице нехотичне. Он ми је користан. Могу с њим изаћи на крај. Ако га отпустим, вероватно ће допасти неког мање трпељивог послодавца, па ће се с њим тад грубо поступати и можда ће бити натеран да бедно гладује. Да. Ево где могу купити дивну самохвалу. Да помогнем Бартлебију, да му удовољим у његовој чудној својеглавости, коштаће ме мало ил' нимало, а у душу ћу положити оно што ће се на крају показати слатким залогојем за моју савест. Међутим, ово расположење у ме не беше непромењиво. Пасивност Бартлебијева каткад ме је раздраживала. Осетих се чудно потакнутим да се с њиме нађем у новом супростављању, не бих ли од њега извукао неку љуту варницу као одговор на моју сопствену. А у ствари, исто сам тако могао да пробам укресати ватру зглобовима прстију о виндзорски сапун. Међутим, једно поподне опак порив у мени превлада ме, па дође до следећег кратког призора:

„Бартлеби,“ рекох, „када ова документа буду сва преписана, ја ћу их сравнити са вама.“

„Радије не бих.“

„Молим? Ваљда не намеравате истрајавати у том мазгастом хиру?“

Никаквог одговора.

Ја отворим оближња склопна врата, па узвикнем, окренувши се Ђурку и Штипку:

„Бартлеби по други пут каже да неће да прегледа своја документа. Шта мислите о том, Ђурче?“

Било је поподне, имајте то на уму. Ђурак је седео, сјајећи ко месинган казан, док му се ћелава глава испаравала а шаке бркљале међ његовим закрмаченим документима.

„Шта мислим о томе?“ заурла Ђурак. „Мислим да ћу управо отићи за његов параван и направити му масницу на оку!“

То рекавши, Ђурак се диже на ноге и избаци руке у борилачки положај. Он похита да одржи обећање, а ја га задржим, узбуњен због последица неопрезног буђења Ђуркове ратоборности после ручка.

„Седите, Ђурче,“ рекох, „па да чујемо шта Штипко има да каже. Шта мислите о том, Штипко? Зар не бих имао право да одмах отпустим Бартлебија?“

„Извините ме, али то је на вама да одлучите, господине. Мислим да му је понашање сасвим необично, и, у ствари, непоштено у односу на Ђурка и мене. Но, то може бити тек пролазан хир.“

„А,“ викнем ја, „значи да сте, чудновато, променили мишљење – сад о њему говорите врло благо.“

„Све је то пиво,“ повиче Ђурак; „благост је последица пива – Штипко и ја смо данас заједно ручали. Видите како сам ја благ, господине. Да одем и направим му маснице на очима?“

„Мислите на Бартлебија, претпостављам. Не, не данас, Ђурче,“ одговорим; „молим вас, склоните песнице.“

Затворим врата и опет одем до Бартлебија. Осетих како ме додатни пориви гурају ка мојој судбини. Изгарао сам за тим да се опет побуни против мене. Сетим се да Бартлеби никад не напушта канцеларију.

„Бартлеби,“ рекох, „Ђумбирски Колачић није ту; скокните само до поште, хоћете ли? (то беше шетња од тек три минута), и видите има ли тамо нечег за ме.“

„Радије не бих.“

„Нећете?“

„Радије не.“

Отетурам до свог стола, па сам ту седео утонуо у мисли. Поврати се моја слепа отврдлост. Постоји ли нека друга ствар коју бих ја могао пронаћи како би ме срамотно одбио овај мршави, беспарићки створ – мој најмљени чиновник? Која још ствар постоји, савршено разумна, коју ће он сигурно одбити? „Бартлеби!“

Никаквог одговора.

„Бартлеби,“ јачим гласом.

Никаквог одговора.

„Бартлеби,“ заурлам.

Као прави дух, у складу са законима мађијског призивања, на трећи позив он се појави на улазу у своје пустињачко склониште.

„Идите у суседну собу и реците Штипку да ми дође.“

„Радије не бих,“ он рече с поштовањем и полако, и нечујно нестаде.

„Врло добро, Бартлеби,“ рекох ја, некаквим тихим, ведро строгим, прибраним гласом, који најављиваше неизменљиву накану о некој ужасној, врло блиској одмазди. Тога часа бејех напо спреман на нешто такво. Но, све у свему, како се ближило моје време ручка, помислим да је најбоље да ставим шешир на главу и за тај дан одшетах кући, јер сам много трпео од збуњености и замора ума.

Да л' да признам то? Закључак целог овог случаја беше да ускоро постаде неизменљива чињеница у мојим просторијама да бледи млади писар, Бартлеби по имену, ту има сто; да ми преписује по уобичајеној цени од четири цента по фолију (стотину речи), али да је трајно изузет од прегледавања оног што уради, пошто је та дужност пренета на Ђурка и Штипка, као признање, несумњиво, њиној већој бистрини; штавише, да се речени Бартлеби не може

никад, ни због чега, слати да обави ни најпростији послић било које врсте; и да се, чак и ако се замоли да преузме на се такву ствар, у начелу подразумева да он „радије не би“ – другим речима, да ће одбити изравно.

Како су дани пролазили, ја се подоста измирим с Бартлебијем. Његова постојаност, то што је слободан од сваке расипности, његова непрекидна прилежност (сем кад би решио да се преда снатрењу стојећи иза свога паравана), његов узвишени мук, његова неменљивост понашања у свим околностима, учинише га вредним добитком за ме. Једна важна ствар беше ово – *увек је био ту* – први ујутро, стално током дана, и последњи увече. Имао сам необичну веру у његово поштење. Осећао сам да су моји најдрагоценији документи савршено безбедни у његовим рукама. Понекад, наравно, нисам могао, душе ми, спречити да ме не обузме изненадна грчевита јарост због њега. Јер беше крајње тешко цело време имати на памети оне чудне осебујности, привилегије и нечувена изузећа што су чинила прећутне услове с Бартлебијеве стране, а под којима је остајао у мојој канцеларији. Овда–онда, у хитњи да обавим неки прешан посао, омашком бих позвао Бартлебија, кратко и брзо, да, рецимо, стави свој прст на први чвор комада јемственика којим бих повезивао неке документе. Наравно, иза паравана би увек стизао

убичајени одговор, „Радије не бих“; и онда, како може људско биће, с општим манама наше природе, да се уздржи а да не дигне глас против такве настраности – таквог неразума. Међутим, свако ново одбијање ове врсте на које бих наишао само је водило ка смањивању вероватноће да поновим омашку.

Овде се мора рећи да је, у складу с навадом у већине правничке господе која су имала пословне просторије у густо насељеним адвокатским зградама, било неколико кључева од мојих врата. Један је држала жена која је боравила у поткровљу, особа која је сваке недеље рибала а свакодневно чистила и брисала моје канцеларије. Други кључ чувао је Ђурко, за сваки случај. Трећи сам ја каткад носио у своме џепу. Нисам знао код ког је четврти.

Елем, једног недељног јутра деси се да одем у Тројичну Цркву, да чујем једног прослављеног проповедника, па пошто се нађем тамо доста рано, падне ми на памет да прошетам накратко до својих просторија. Срећом сам код себе имао свој кључ, но, кад сам га ставио у кључаоницу, осетих да му се нешто одупире с унутрашње стране. Потпуно изненађен, ја позовем, а на моје запрепашћење кључ се окрете изнутра и појави се, истуривши према мени своје мршаво лице и држећи врата одшкринутим, утвара Бартлебијева, у поткошуљи, и још у необичној одрпаној

кућној одећи, који рече да му је жао, али да је баш сад јакo заузет и – да ме, засад, радије не би пустио унутра. У још пар кратких речи, он, штавише, додаде да би можда боље било да прошетам око блока два—трипут, па ће дотле он вероватно окончати своје послове.

Елем, крајње непредвиђена појава Бартлебија како настањује моје адвокатске просторије у недељу ујутро, с његовом мртвачки мирном *ноншалансом*, а ипак, истодобно, чврстог и прибраног, имала је тако необичан ушлив на ме, да се ја сместа одшуљах од сопствених врата и учиних како се тражило. Међутим, не без некаквих боцкање немоћног буђења против умерене дрскости овог необичног писара. У ствари, његова чудесна благост беше, поглавито, оно што не само да ме је разоружавало, но ме је и шкопило, – како се чинило. Јер ја сматрам да је човек, привремено, на неки начин ушкопљен кад мирно дозвољава свом најмљеном чиновнику да му заповеда и да га удаљује из његових властитих просторија. Штавише, био сам пун nelaгоде око тога шта би то Бартлеби могао радити у мојој канцеларији, у поткошуљи и у иначе разоденутом стању, у недељу ујутро. Да се не дешава нешто неприлично? Јок, то није долазило у обзир. Није се ни начас могло помислити да је Бартлеби неморална особа. Јок опета, јер ма какве биле његове мушице, Бартлеби

беше надасве пристојна особа. Он би био задњи човек који би сео за свој сто у неком стању сличном голотињи. Осим тога, била је недеља; а у Бартлебију беше нечег што је искључивало претпоставку да би он било каквим световним занимањем нарушио понашање долично том дану.

Ипак, душа ми не беше умирена, па, на крају, пун неспокојне радозналости, одем назад до врата. Без оклевања убацам кључ, отворим их и уђем. Бартлеби се није видео. Погледам забринуто околу, завирих иза његовог паравана, но беше јасно да га нема. Кад поближе прегледам то место, закључим да Бартлеби мора да већ неко време једе, уређује се и спава у мојој канцеларији, и то још без тањира, огледала ил' кревета. Тапацирано седиште климавог старог дивана у једном углу имало је онај нејасан отисак мршаваг, лежећег тела. Смотано испод његовог стола, нађем ћебе; у празном камину, кутију с ималином и четку; на једној столици, плехану зделу са сапуном и чулав пешкир; у једним новинама, неколико мрва ђумбирских колачића и комадић сира. Да, помислим, подоста је очигледно да је Бартлеби овде себи направио дом, сасвим сам држећи момачки квартал. Онда ме одмах обузме помисао о том каква се бедна друштвеност и усамљеност откривају овде. Сиротиња му је велика, но

његова осама, како је ужасна! Размислите о њој. Недељом је Волстрит пуст ко Петра. А сваке ноћи сваког дана је празнина. И ова зграда, која радним данима зуји од рада и живота, по ноћи одјекује од саме пустоши, а недељом је сасма напуштена. А ту Бартлеби прави свој дом, једини посматрач пустилине коју виде сасма настањеном – нека врста невиног и преображеног Марија што снатри измеђ рушевина Картагине!

По први пут у животу обузме ме осећање превладавајуће, болне туге. Никад пре не искусих ништа доли неку не баш непријатну жалост. Веза обичне људскости сад ме неодољиво повуче у сумор. Братска туга! Јер и ја и Бартлеби синови смо Адамови. Сетим се светле свиле и сјајних лица које видех тога дана, свечано дотераних, како као лабудови плове низ Мисисипи од Бродвеја; па их упоредих с бледим преписивачем, и помислих у себи, Ах, срећа тражи светло, па мислимо да је свет весео, но беда се крије подалеко, па мислимо да беде нема. Ове тужне маштарије – химере, без сумње, болесног и будаластог мозга – водиле су другим и осебујнијим мислима, у вези с мушицама Бартлебијевим. Предосећања о чудним открићима лебдела су око мене. Писарево бледо обличје приказа ми се положено, међ равнодушним странцима, у свом цвокотавом мртвачком покрову.

Изненада ме привуче Бартлебијев затворени сто, с кључем упадљиво остављеним у брави.

Немам никакво зло на уму, не тражим да задовољим бесрдну радозналост, помислих; осим тога, тај сто је мој, а његов садржај такође, тако да ћу се усудити да погледам унутра. Све је било методично сложено, папири подједнако поређани. Претинци беху дубоки, па сам ја, уклонивши редове докумената, гурао руку у њине прорезе. Ускоро напипам нешто тамо и извучем га. То беше једна стара, шарена марамица, тешка и везана у чвор. Одрешим је и видим да је то шпаркаса.

Сад ми падну на памет све безазлене тајновитости које сам приметио код тога човека. Сетих се да никад не говори, сем да би одговорио; да га, иако каткад има доста слободног времена, никад не видех да чита – никако, чак ни новине; да би подуго стајао гледајући, крај свог бледог прозора иза паравана, у празан зид од цигли; био сам потпуно сигуран да никад не иде у неку ручаоницу или гостионицу, а бледо му лице јасно показује да не пије пиво као Ђурак, ни чај, па чак ни кафу, као други људи; да не одлази ни на какво место за које бих ја могао сазнати; не иде у шетњу, осим, наравно, ако то није случај сада – да је одбио да каже ко је, или одакле је, или да ли има неке рођаке на овоме свету; да се никад, иако је тако мршав и

блед, не жали на лоше здравље. А више од свега, сетих се извесног несвесног израза бледе – како да то назовем? – бледе узноситости, да кажемо, или, пре, озбиљне уздржаности у њ, која ме је сигурно опчинила да питомо удовољим мушицама његовим, па сам се бојао да од њега тражим да за ме уради и најмању узгредну ствар, чак и кад бих знао, по његовом дуготрајном некретању, да за својим параваном он мора да стоји у једном од оних својих снатрења пред празним зидом.

Пошто сам у глави окретао све те ствари, па их повезао са тек откривеном чињеницом да је он моју канцеларију учинио својим сталним местом боравка и домом, а не заборављајући његову болесну ћудљивост у вези са свим овим стварима, почне ми се прикратати неко осећање смотрености. Моје првотне емоције беху оне чисте туге и најискренијег сажалења; но, управо у сразмери како је изгубљеност Бартлебијева стално расла у мојој машти, та је туга прерасла у страх, то сажалење у одбојност. Тако је истинито, и тако ужасно, да до извесне тачке помисао ил' поглед на беду придобија наша понајбоља осећања; но, у неким нарочитим случајима, преко те тачке није тако. Греше они који би устврдили да је увек тако због урођене себичност срца човечијег. Пре ће бити да то проистиче из неке безнадности да се може исправити неко претерано и

животно зло. Осетљивом бићу, неретко је сажалење бол. А кад се, на крају, схвати да то сажалење не може довести до успешне помоћи, здрав разум налаже души да га се отресе. Оно што сам видео тог јутра убедило ме је да је писар жртва урођеног и неизлечивог поремећаја. Могао бих дати милостињу његовоме телу, али њега тело не боли – оно што пати јесте душа његова, а до душе његове не могу допрети.

Нисам остварио накану да одем до Тројичне Цркве тога јутра. Некако, ствари које сам видео онеспособише ме, на неко време, за одлазак у цркву. Одшетах кући, размишљајући шта ми је чинити с Бартлебијем. Коначно се реших на ово – поставићу му, следећег јутра, нека смирена питања у вези с његовом прошлошћу, итд., а ако он одбије да на њих одговори отворено и без уздржавања (а претпоставих да он радије не би), онда да му дам новчаницу од двадесет долара преко оног што му дугујем и да му кажем да његове услуге више нису потребне; но да, ако му могу помоћи на неки други начин, бићу срећан да то и учиним, поготово ако он жели да се врати у своје родно место, ма где оно било, ја ћу радо помоћи да намирим трошкове. Штавише, ако, пошто стигне кући, икад нађе да му је помоћ потребна, писмо од њега сигурно ће добити одговор. Дође следеће јутро. „Бартлеби,“ рекох

ја, благо га позивајући иза његовог паравана. Никаквог одговора.

„Бартлеби,“ рекох још блажим гласом, „изађите овамо – нећу од вас тражити да радите ништа што радије не бисте радили – просто желим с вама разговарати.“

На то он бешумно склизне на отворено.

„Хоћете ли ми рећи, Бартлеби, где сте рођени?“

„Радије не бих.“

„Хоћете ли ми рећи *ишта* о себи?“

„Радије не бих.“

„А шта разумно имате против тог да говорите са мном. Ја сам вам наклоњен.“

Он није гледао у мене док сам говорио, но му поглед беше упрт у моју бисту Цицерона, која, како сам тад седео, беше одмах иза мене, неких шест палаца изнад мојем главе.

„Шта је ваш одговор, Бартлеби,“ рекох, пошто сам на изјашњење чекао подуже, током ког времена његов израз лица оста непокретан, осим једва видљивог дрхтања белих, танких уста.

„Засад радије не бих одговорио,“ рече он и повуче се у своје пустињачко склониште.

Од мене то беше доста слаботињски, признајем, али ме је његово понашање овом приликом наједило. Не само да

се чинило да у њему има неког мирног презира, но је његова настраност личила на незахвалност, с обзиром на добро поступање и попустљивост на које је наишао код мене.

Опет седох, размишљајући шта да радим. Иако сам био увређен због његовог понашања, и мада бејох решен да га отпустим кад уђох у своју канцеларију, ипак чудно осетих како ми нешто празноверно куца на срце и забрањује ми да извршим своју накану, и проглашава ме нитковом ако се усудим да изустим једну грку реч против овог најизгубљенијег међу људима. На крају, привукавши неусиљено своју столицу иза његовога паравана, седнем и изјавим: „Бартлеби, није, значи, важно то у вези с вашом прошлошћу, али да вас замолим, као пријатеља, да се држите колико год може праксе ове канцеларије. Реците сад да ћете помоћи да се документа прегледају, сутра или којег другог дана: укратко, реците сад да ћете кроз дан— два почети да будете мало разборити – реците то, Бартлеби.“

„Засад радије не бих да будем мало разборит,“ беше благо мртвачки одговор.

Баш тада се отворише склопна врата и Штипко приступи. Чинило се да пати због неуобичајено слабог ноћног одмора, као последице лошег варења, озбиљнијег

него иначе. Он чу ове задње речи Бартлебијеве.

„Радије не, а?“ шкргутну Штипко – „Ја бих њега *радије*, да сам на вашем месту, господине,“ обраћајући ми се – „ја бих њега *радије*; дао бих му ја *радије*‘, мазги тврдоглавој! Шта је то, господине, молићу, што он сад *радије* не би?“

Бартлеби ни прст не помери.

„Господине Штипко,“ рекох, „ја бих радије да се ви засад склоните.“

Некако сам, у последње време, био навикао да нехотице користим ову реч „радије“ у свакојаким, не баш одговарајућим, приликама. Дрхтао сам од помисли да је мој додир с писаром на мене већ озбиљно утицао ментално. А до каквих даљих и дубљих поремећаја неће још можда довести? Ова стрепња не оману у том да ме присили на преке мере.

Док је Штипко одлазио, изгледајући врло кисело и зловољно, приђе Турак, врло уљудно и с поштовањем.

„С дужним поштовањем, господине,“ рече он, „јуче сам размишљао о овом овде Бартлебију, и мислим да, када би он само радије попио кварту доброг пива сваког дана, то би много учинило за његов опоравак, и омогућило му да помогне при прегледавању његових докумената.“

„Дакле, и ви бисте да вам се реч чује,“ рекох ја, малчице узбуђен.

„С дужним поштовањем, господине, каква реч?“ запита Ђурак, учтиво се угуравши у скучени простор иза паравана, чиме учини да се ја сударим с писаром. „Каква реч, господине?“

„Радије бих да овде будем остављен на миру,“ рече Бартлеби, као да је увређен што се на њ навалило у његовој осами.

„То је та реч, Ђурче,“ рекох – „то је.“

„О, радије? О, да – чудна реч. Ја лично је никад не користим. Међутим, господине, како рекох, кад би он само радије – “

„Ђурче,“ прекинем га ја, „молим вас да се уклоните.“

„О, наравно, господине, ако бисте ви радије да тако учиним.“

Како он отвори склопна врата да се повуче, Штипко, за својим столом, угледа ме и запита да ли бих ја радије да се неки докуменат препише на плави папир или бели. Он није нимало шаљиво нагласио реч „радије“. Било је јасно – да му је она нехотице сишла с језика. Помислим у себи, свакако се морам отарасити лудог човека, који је већ у извесном ступњу заврнуо језике, ако не и главе, и мени и чиновницима. Међутим, сматрао сам смотреним да отпуштање не саопштим одмах.

Сутрадан приметих да Бартлеби не ради ништа до стоји

код свога прозора у снатрењу пред празним зидом. Пошто га упитах зашто не пише, он рече да је одлучио да више не пише.

„Зашто, откуд сад? шта још?“ узвикнем, „да више не пишете?“

„Више не.“

„А шта је разлог?“

„Зар и сами не видите разлог?“ одговори он равнодушно.

Погледам га нетремице и опазим да му очи изгледају мутно и стакласто. Одмах ми паде на памет да је његова беспримерна марљивост у преписивању крај његовог сумрачног прозора током првих неколико недеља боравка код мене могла привремено оштетити његов вид.

Био сам дирнут. Рекнем нешто у смислу сућути спрам њега, натукнем да, наравно, мудро чини што се уздржава од писања неко време; па му предложим да искористи ову прилику за здраво вежбање напољу. Ово он, међутим, не учини. Који дан после овог, пошто други чиновници беху одсутни, а ја бејех у великој хитњи да пошаљем нека писма поштом, помислим да ће Бартлеби, како нема ништа подбогом да ради, свакако бити мање неумољив но иначе, и да ће однети ова писма на пошту. Но, он изравно одби. Тако, иако ми беше доста незгодно, одем сам.

Прође још који дан. Да ли су се Бартлебију очи опоравиле или не, не могах рећи. Мислио сам да јесу, по свој прилици. Међутим, кад га упитих јесу ли, он се одговора не удостоји. Како било да било, није хтео преписивати. На крају, као одговор на моја настојања, обавести ме да је заувек напустио преписивање.

„Шта!“ повичем; „претпоставимо да вам се очи сасвим опораве – боље него икад пре – зар не бисте тад преписивали?“

„Баталио сам преписивање,“ одговори он и склизну у страну.

Остао је, ко и пре, инвентар у мојим просторијама. Ама – ако то беше могуће – постаде инвентар још и више него пре. Шта се могло учинити? Он није хтео радити ништа у канцеларији; зашто да ту остане? Просто—напросто, сад ми је постао као млински камен, не само некористан као огрлица, но и мучан за ношење. А ипак ми га беше жао. Рећи ћу недовољно ако кажем да ми је, сам по себи, нелагоду изазивао. Да је само поменуо име једног рођака ил' пријатеља, ја бих одмах писао и препоручио им да одведу јадничка у неко погодна склониште. Међутим, чинило се да је он сам, сасвим сам на свету. Комад олупине усред Атлантика. На крају, потребе везане за мој посао надвладаше све остале обзире. Што сам могао уљудније,

саопштим Бартлебију да кроз шест дана мора безусловно напустити канцеларију. Опоменем га да предузме мере, у међувремену, како би обезбедио неко друго боравиште. Понудим се да му помогнем у његовом подухвату, уколико он сам предузме први корак у правцу исељења. „А кад ме најзад будете напустили, Бартлеби,“ додадох, „постараћу се да не одете сасвим незбринути. Шест дана од овога часа, запамтите.“

По истеку тог времена, ја завирих иза паравана, кад гле! Бартлеби беше ту.

Ја закопчам капут, саберем се, полако му приђем, дотакнем га по рамену и рекнем, „Дошло је време; морате напустити ову просторију; мени вас је жао; ево новца; но, морате отићи.“

„Радије не бих,“ одговори он, још увек мени окренут леђима.

„*Морате.*“

Он је и даље ћутао.

Елем, ја сам имао неограничено поверење у свагдање поштење овога човека. Он ми је почесто враћао шестаке и шилинге немарно испуштене на под, јер ја сам склон да будем врло непажљив с тим дугмићастим стварчицама. Стог се поступак који је уследио неће сматрати необичним.

„Бартлеби,“ рекох ја, „дугујем вам дванаест долара; ево

тридесет и два; преосталих двадесет су ваши – хоћете ли узети то?“

Али он се не помери.

„Онда ћу их оставити овде,“ стављајући их под притискивач на столу. Затим се, узевши свој шешир и штап и идући према вратима, мирно окренем и додам – „Пошто уклоните своје ствари из ових канцеларија, Бартлеби, ви ћете, наравно, закључати врата – јер су сви сад отишли за данас сем вас – па вас молим да гурнете свој кључ под отирач, тако да га ја могу узети ујутро. Збогом, Бартлеби, и срећан пут.“

Међутим, он не одговори ни речју; ко последњи ступ неког урушеног храма, остаде стојећи, нем и усамљен, сред иначе пуне собе.

Док сам ишао кући у туробном расположењу, моја таштина ми превлада сажаљење. Нисам могао а да се у високој мери не окитим перјем због свог мајсторског поступка у ослобађању од Бартлебија. Мајсторским га зовем, а таквим се мора учинити сваком ко непристрасно мисли. Лепота мог поступања лежала је, чини се, у његовој смирености. Није било простог застрашивања, никаквог бучања, никаквог колеричног разметања и корачања дугим корацима тамо—амо преко собе, испрекиданих бесних наређења Бартлебију да се чисти са својим бедним

пртљагом. Ничега таквога. Без гласног налагања Бартлебију да оде – како би, можда учинио мање вредан велеум – ја сам *заузео став* да је то готова ствар да он отићи мора и на тој сам претпоставци градио све што сам имао рећи. Што сам више мислио о свом поступању, то ми се оно више свиђало. Ипак, сутрадан, када се пробудих, обузму ме сумње – некако сам одспавао усхите таштине. Један од најсмиренијих и најмудријих часака човекових јесте ујутро, одмах пошто се пробуди. Моје поступање чинило ми се мудрим ко и пре – али само у теорији. Како ће се показати у пракси – у том беше потешкоћа. Збиља беше дивна идеја претпоставити да је Бартлебијев одлазак готова ствар; но, на крају крајева, та је претпоставка напросто моја, а никако Бартлебијева. Велико питање беше не да ли сам ја претпоставио да је готова ствар да он одлази од мене, већ да ли је то оно што би он радије учинио. Он је био више човек који радије бира но што претпоставља.

После доручка, одшетам до центра, умујући о вероватноћи за и против. Начас бих мислио да ће се све показати бедним промашајем и да ће Бартлеби бити затечен здрав и читав у мојој канцеларији, ко и обично; следећег тренутка, чинило се извесним да ћу његову столицу наћи празну. Па сам тако стално мењао мишљење.

На углу Бродвеја и Каналске улице видех подоста узбуђену скупину људи како стоје у озбиљном разговору.

„Кладим се да неће,“ рече неки глас док сам пролазио.

„Неће отићи? Важи!“ рекох ја „Положите новац.“

Нагонски гурнем руку у џеп да извадим свој, кад се сетим да је дан избора. Речи које чух нису имале везе с Бартлебијем, но с успехом или неуспехом неког кандидата за градоначелника. У својој напетости, ја сам, изгледа, замишљао да цео Бродвеј учествује у мом узбуђењу и да расправља о истом питању са мном. Наставих даље, врло захвалан што бука улице прикрива моју тренутну расејаност.

Као што сам намеравао, стигнем раније но обично пред своја канцеларијска врата. Стојао сам начас, послушкујући. Све беше тихо. Мора да је отишао. Пробам кваку. Врата беху закључана. Да, моје поступање деловало је као чаролија; он збиља мора да је нестао. А ипак, нека туга се мешала са овим: скоро ми беше жао због мог сјајног успеха. Пипао сам испод отирача, тражећи кључ који је Бартлеби требало да ми ту остави, кадли моје колено случајно чукну у оплату, производећи звук позивања, а у одговор ми дође глас изнутра: „Још не; заузет сам.“

То беше Бартлеби.

Био сам згромљен. Начас сам стајао као онај човек с

лулом у устима, кога давно, једног безоблачног поподнева у Вирџинији, уби летња муња; погинуо је крај свог топлог, отвореног прозора, и остао ту наслоњен, тог сањивог поподнева, док га неко не додирну, па он паде.

„Није отишао!“ најзад промрмљах. Међутим, опет послушавши ону чудесну премоћ коју је недокучни писар имао нада мношћу, а од које премоћи, упркос свем мом бешњењу, нисам могао потпуно побећи, ја полако сиђем низа степенице и на улицу, а док сам око блока ходао, разматрао сам шта ми је следеће чинити у овој нечувеној неприлици. Да избацам човека истинским гурањем, не могу; да га отерам називајући га гадним именима, не приличи; позвати полицију је идеја непријатна; а ипак, пустити му да ужива у свом мртвачком тријумфу нада мношћу – ни то нисам могао замислити. Шта ваља чинити? Или, ако се ништа не може учинити, има ли шта друго што могу *претпоставити* у овој ствари? Да, како сам раније унапред претпоставио да ће Бартлеби отићи, тако сада могу уназад претпоставити да је отишао. У оправданом спровођењу ове претпоставке, могу ући у своју канцеларију у великој хитњи и, правећи се да уопште не видим Бартлебија, налетети равно на њ, као да је ваздух. Такав поступак би, у необичној мери, личио на директан погодак. Тешко да је могуће да би Бартлеби могао поднети

такву примену доктрине о претпоставкама. Међутим, кад боље размислих, успех тога плана чинио се подоста сумњивим. Решим да ту ствар опет претресем са њиме.

„Бартлеби,“ рекох, ушавши у канцеларију с мирно строгим изразом, „озбиљно сам незадовољан. Боли ме, Бартлеби. О вама сам имао боље мишљење. Замишљао сам да сте тако углађена склопа, да ће, у ма каквој шкакљивој двоумици, бити довољан најмањи наговештај – укратко, претпоставка. Но, изгледа да сам се преварио. Ама,“ додадох, искрено се тргавши, „ви још увек нисте чак ни пипнули те паре,“ показујући на њих, ту где сам их оставио претходне вечери.

Он ништа не одговори.

„Хоћете ли, ил’ нећете, да одете од мене?“ запитам сад у изненадном гневу, пришавши му близу.

„Радије *не бих* отишао од вас,“ одговори он, благо нагласивши *не бих*.

„Какво право у бога имате да овде останете? Плаћате ли неку кирију? Плаћате ли мој порез? Или је ово ваша имовина?“

Он ништа не одговори.

„Да ли сте сад спремни да наставите да пишете? Јесу л’ вам се очи опоравиле? Можете л’ ми преписати један мали докуменат овог јутра? или помоћи да се прегледа неколико

редака? или скокнути до поште? Једном речју, хоћете ли учинити ишта да дате смисао свом одбијању да напустите просторије?“

Он се немо повуче у своје пустињачко склониште.

Сад сам био у таквом стању нервне узбуђености, да помислих да је, ипак, смотрено да се засад уздржим од даљег разјашњавања. Бартлеби и ја смо били сами. Сетим се трагедије несрећног Адамса и још несрећнијег Колта у пустој канцеларији потоњег, и како је јадни Колт, пошто га Адамс ужасно распали, и пошто себи несмотрено допусти да се жестоко узбуди, био несвесно нагнан на свој задњи чин – чин због кога свакако ниједан човек не би вероватно више жалио него сам извршилац. Често ми је падало на памет, приликом мојих размишљања о том питању, да се та препирка, да се десила на прометној улици, или у приватном стану, не би завршила онако како јесте. Околност да је човек сам у пустој канцеларији на спрату, у згради сасвим непосвећеној очовечујућим домаћим предодбама – канцеларији без тепиха, без сумње, прашњавој, неког дивљег изгледа – то мора да је било оно што умногом поможе да се појача раздражљиво очајање несретнога Колта.

Међутим, кад је овај стари Адам од срцбе нарастао у мени, ја га зграбих и одбацих. Како? Ето, једноставним

дозивањем у памет божанског налога: „Дајем вам нову заповест, да волите један другог.“ Да, то је оно што ме је спасило. На страну узвишенија значења, милосрђе често делује и као неизмерно мудро и смотрено начело – велик чувар оног ко га има. Људи су вршили убиства из љубоморе, из љутње, из мржње, из себичности, и из духовне охолости; но не чух никад да је неки човек икад извршио ђаволско убиство из слатког милосрђа. Пука себичност, значи, ако се већ не може привући неки бољи мотив, треба да потакне на милосрђе и човекољубље сва створења, поготово кад се ради о људима жестоке ђуди. У сваком случају, у овој прилици о којој се ради, настојао сам да угушим своје осећање озлојеђености према писару добронамерним тумачењем његовог понашања. Јадничак, јадничак! мислио сам, ич рђавог не смера, а усто је прошао кроз лоша времена, па му треба говети.

Такође сам настојао да се одмах замајем и да, у исто време, тешим своју малодушност. Покушах да маштам како ће, током јутра, у време које му може бити прихватљиво, Бартлеби, од своје воље, изнићи из свог пустињачког склоништа и запутити се одлучном маршрутом у правцу врата. Али не. Дванаест и по сати дође; Ђурак поче да се сја у лицу, преврну своју мастионицу и постаде опћенито бучан; Штипко утону у

спокој и учтивост; Ђумбирски Колачић мљацкао је своју подневну јабуку; а Бартлеби је остао стојећи код свога прозора, у једном од својих најдубљих снатрења пред празним зидом. Може ли се поверовати? Треба ли да признам? Тог поподнева канцеларију напустих а да му не рекох ниједну реч више.

Сада прође неколико дана, током којих сам, у тренуцима предаха, мало завирио у „Едвардс о вољи“ и „Пристли о нужди.“ У датим околностима, те књиге изазваше једно спасоносно осећање. Постепено склизнух у уверење да су ове моје невоље у вези с писаром све биле предодређене одвајкада, и да ми је Бартлеби додељен из неког тајанственог разлога премудрога Провиђења, а да пуком смртнику ко ја није дато да га схвати. Да, Бартлеби, остани тамо иза свога паравана, помислих; ја те више нећу прогањати; нешкодљив си и нечујан као нека од ових старих столица; укратко, никада се нисам осећао тако сам као кад сам знао да си ти овдена. Најзад је видим, осећам је; проничем до предодређене сврхе свог живота. Задовољам сам. Други можда имају да играју узноситије улоге, но је моја мисија на овоме свету, Бартлеби, да теби обезбедим собу канцеларијску на толико дуго колико ти сматраш zgodним да останеш.

Верујем да би ово мудро и блажено стање ума потрајало

код мене, да не беше нетражених и немилосних опаски што ми их натураху моји стручни познаници који су долазили у просторије. А често бива да непрекидно трење назадњачких умова на крају исхаба понајбоље накане оних племенитијих. Мада, наравно, кад о том размислим, није било необично што би људи када уђу у моју канцеларију били запањени осебујним изгледом чудног Бартлебија и стог падали у искушење да излану нека злослутна запажања у вези са њим. Каткад би неки адвокат, који је имао посла са мношћом па навратио до моје канцеларије и ту није нашао никог до писара, покушао да од њега прибави неко ближе обавештење о том где сам ја; но би Бартлеби, не хајећи за његову празну причу, и даље стајао непомично насред себе. Тако да би адвокат, пошто би га посматрао неко време у том положају, отишао нимало мудрији но што беше кад дође.

Такође, кад би се нешто расправљало и канцеларија била пуна адвоката и сведока, а посао се одвијао брзо, неки дубоко занети правни господин, пошто би видео Бартлебија како је сасвим неупослен, тражио би од њега да отрчи до канцеларије његове (правног господина) и донесе му неке документе. Нашта би Бартлеби то смирено одбио, и настављао пландовати ко и пре. Онда би се адвокат бечио и мени обраћао. А шта сам ја могао рећи? На крају

сазнам да се целим кругом мог стручног познанства проноси шапат чуђења у вези с необичним створом кога држим у свој канцеларији. То ме веома забрине. А како ми паде на памет да се може показати да је он човек дуговечан, да ће и даље заузимати моје канцеларије и порицати мој ауторитет; и збуњивати моје посетиоце; и нагрђивати мој стручни углед; и бацати општи сумор на просторије; до краја животарећи од своје уштеде (јер, без сумње, троши тек пола дајма дневно), а на крају ме можда и надживети, и полагати право на моју канцеларију на основу непрекидног држања у поседу – како ме сва ова црна предвиђања све више и више притискаху, а моји пријатељи непрестано натураху своје неуморне опаске о утвари у мојој соби, у мени дође до велике промене. Реших да скупим све своје способности уједно и заувек се отресем овог неподносног злодуха.

Међутим, пре смишљања неког замршеног пројекта, прилагођеног овом циљу, ја прво једноставно указах Бартлебију на то како је прикладно да оде за стално. Мирним и озбиљним гласом, препоручих ту замисао његовом пажљивом и зрелом разматрању. Но, узевши три дана да о том размисли, он ме обавести да његова првобитна одлука остаје иста; укратко, да се још увек радије мене држи.

Шта да радим? рекох сада себи, закопчавши капут до последњег дугмета. Шта да радим? шта треба да радим? шта савест каже да *треба* да радим са овим човеком, или, пре, духом. Отарасити га се морам; да ће отићи, хоће. Али како? Нећеш га избацити, сиротог, бледог, пасивног смртника – нећеш избацити таквог беспомоћног створа кроз своја врата? Нећеш себе обешчастити таквом округношћу? Не, нећу, не могу то урадити. Пре ћу га пустити да живи и умре овде, а онда му остатке уградити у зид. Шта, онда, да радим? Упркос свим твојим наговарањима, он се померити неће. Мито оставља испод твог властитог притискача за папир на твојем столу; укратко, потпуно је јасно да ће се он радије уз тебе привити.

Онда се нешто озбиљно, нешто необично, мора учинити. Шта! Свакако да нећеш дати да га полицајац хвата за оворотник, нити ћеш послати његово невинно бледило у градски затвор? И на основу чега би могао постићи да се таква ствар учини? – скитница, је ли? Шта! Он скитница, базало, који одбија да се мрдне? Значи, баш зато што он *неће* да буде скитница, ти покушаваш да га убројиш у скитнице. То је и превише бесмислено. Нема видљивих средстава за издржавање: ту сам га чекао. Опет погрешно: Јер он, без сумње, *издржава* себе, а то је једини необорив

доказ који неки човек може изнети о томе да има средстава да то и чини. Ништа више, значи. Пошто он неће да напусти мене, морам ја напустити њега. Ја ћу променити канцеларије; преселићу се другде и поштено га обавестити да ћу, нађем ли га у својим новим просторијама, започети тад поступак против њега као обичног прекршитеља.

Поступајући у складу са тиме, сутрадан му се овако обратим: „Налазим да су ове просторије далеко од градске већнице; ваздух је нездрав. Једном речју, намеран сам да преселим своју канцеларију следеће недеље, па више нећу требати ваше услуге. То вам кажем сада, да бисте могли потражити неко друго место.“

Он не одговори, па се ништа више није ни рекло.

Заказаног дана ја ангажујем таљиге и људе, продужим до својих просторија, па, пошто сам имао мало намештаја, све буде пресељено за неколико сати. Цело време писар је стојао иза паравана, за који ја наложим да се однесе ко последња ствар. Он би уклоњен; сложен ко огромна књига, а њега остави као непомичног станара голе собе. Стајао сам на улазу, посматрајући га начас, док ми је нешто у мени пребацивало.

Уђем поново, са шаком у цецу и стрепњом у срцу.

„Збогом, Бартлеби; ја одлазим – збогом; и нек вас Бог

некако благослови; и узмите ово,“ и гурнем му штогод у шаку. Но, то падне на под, а ја се ту – чудно је то рећи – отргнем од оног кога сам се тако дуго желео трсити.

Пошто се сместих у свој нови квартир, пар дана сам врата држао закључаним и трзао се на сваки корак у ходницима. Кад бих се повратио у своје просторије после сваког кратког одсуствовања, застајао бих на прагу начас и пажљиво ослушнуо пре но што бих откључао. Међутим, ти страхови беху непотребни. Бартлеби ми никад не приђе близу.

Помислих да ми добро иде, кадли ме посети један странац узнемирена изгледа, распитујући се да ли сам ја особа која је донедавно заузимала просторије на броју _____ у Волстриту.

Пун злих слутњим, одговорим да јесам.

„Онда сте, господине,“ рече странац, за ког се показа да је адвокат, „одговорни за оног човека ког сте тамо оставили. Он одбија да ишта преписује; одбија да ишта ради; каже да радије не би; и одбија да напусти просторије.“

„Врло ми је жао, господине,“ рекох ја, с привидном мирноћом, но с унутрашњом стрепњом, „али човек кога помињете мени није ништа – није ми никакав рођак или шегрт, да бисте ме сматрали одговорним за њ.“

„Тако вам свега, ко је он?“

„Ја вам свакако не могу рећи. Ништа о њему не знам. Пре сам га запошљавао ко преписивача, али већ неко време он за мене ништа не ради.“

„Онда ћу га избацити – добро вам јутро, господине.“

Прође неколико дана, а ја не чух ништа више; и мада сам често осећао милосрдан потицај да свратим онамо и видим јадног Бартлебија, ипак ме је нека мука, не знам од чега, задржавала.

Све је с њим свршено, помислих на крају, пошто, током још једне недеље, никакве вести не стигоше до мене.

Међутим, кад следећега дана стигох у своје просторије, нађем неколико особа како чекају код мојих врата у стању великог нервног узбуђења.

„То је тај човек – ево га, долази,“ повиче најистакнутији, ког препознам као адвоката који је раније сам свраћао код мене.

„Морате га одвести, господине, одмах,“ повиче једна крупна особа међ њима, прилазећи ми, а за коју сам знао да је власник броја ____ у Волстриту. „Ова господа, моји закупци, не могу то више трпети; господин Б ____ ,“ показујући на адвоката, „избацио га је из своје канцеларије, а он сад упорно остаје у згради опћенито, седи на стубићима степеништа по дану, а спава у предворју

по ноћи. Сви су забринути; клијенти напуштају канцеларије; постоји страховање од светине; нешто морате учинити, и то без оклевања.“

Збуњен том бујицом, устукнем пред њоме, а радо бих се био закључао у свом новом квартиру. Узалуд сам тврдио да ми Бартлеби није ништа – ништа више него било коме другом. Узалуд – био сам задња особа за коју се знало да има нешто с њиме, па ми они приписиваху ту ужасну одговорност. Уплашен, значи, да ме не изнесу у новине (као што је једна присутна особа издалека претила), ја размотрим ту ствар, па најзад рекнем да ћу, ако ми адвокат омогући састанак с писаром насамо у својој (адвокатовој) канцеларији, то поподне покушати што најбоље могу да их ослободим напасти на коју се жале.

Кад сам се попео до свог старог станишта, ту нађем Бартлебија како немо седи на стубићу код подеста.

„Шта радите овде, Бартлеби?“ рекох.

„Седим на стубићу,“ он благо одговори.

Позовем га у собу адвокату, који нас тад остави.

„Бартлеби,“ рекох, „да ли сте свесни да ми стварате велике невоље тиме што упорно заузimate предворје након што сте отпуштени из канцеларије?“

Никаквог одговора.

„Сад се мора десити једна од двеју ствари. Или ви

морате нешто учинити, или се нешто мора учинити вама. Дакле, коју врсту посла бисте волели да радите? Да ли бисте волели да опет преписујете за неког?“

„Не; радије не бих ништа мењао.“

„Да ли бисте волели да будете продавац у некој трговини?“

„То је превише у затвореном. Не, не бих волео да будем продавац; али нисам избирљив.“

„Превише у затвореном,“ повичем; „па ви себе држите у затвореном цело време!“

„Радије не бих био продавац,“ узврати он, као да би да ту малу ствар одмах рашчисти.

„Како би вам одговарао шанкошки посао? Ту нема напрезања вида.“

„Уопште ми се не би допао; мада, ко што рекох раније, нисам избирљив.“

Његова неуобичајена речитост ме охрабри. Поново кренем у напад.

„Добро, онда, да ли бисте волели да путујете свуда редом и наплаћујете потраживања за рачун трговаца? То би вам здравље побољшало.“

„Не, радије бих радио нешто друго.“

„Како би, онда, одлазак у Европу у својству дружбеника, да забављате неког младог господина својим разговором –

како би вам то одговарало?“

„Баш никако. Не чини ми се да у том има нечег одређеног. Ја не волим да се померам. Али нисам избирљив.“

„Онда се ни нећете померати,“ повичем, сад сасвим изгубивши стрпљење и, по први пут током целе моје додијавајуће повезаности са њиме, подоста се расрдивши. „Ако не одете из ове зграде пре ноћи, ја ћу бити обавезан – у ствари, *јесам* обавезан – да – да – да зграду ја напустим!“ закључих подоста бесмислено, не знајући каквом изведивом претњом да пробам да његову упорност натерам на попуштање. Изгубивши наду у све даље покушаје, кренем нагло да га оставим, кад ми паде на памет последња идеја – која није била баш занемарена ни пре.

„Бартлеби,“ рекох најљубазнијим гласом који сам могао смоћи у тако узбудљивим околностима, „хоћете ли сада поћи са мном кући – не у моју канцеларију, већ у мој стан – и остати тамо све док не будемо могли натенане доћи до закључка о неком решењу погодном за вас? Хајдете, да пођемо одмах.“

„Не; засад радије не бих баш ништа мењао.“

Ја ништа не одговорим, него, успешно измакавши свима због изненадности и брзине свог бега, излетим из

зграде, одјурим уз Волстрит до Бродвеја, па, ускочивши у први омнибус, будем ускоро ван домашаја потере. Чим се смиреност поврати, јасно увидех да сам сад урадио све што сам уопште могао, како у погледу захтева власника и његових закупаца, тако и што се тиче моје жеље и осећања обавезе да помогнем Бартлебију и заштитим га од суровог прогањања. Сад сам настојао да будем потпуно безбрижан и миран, а моја ме је савест правдала у том покушају, мада, у ствари, он не беше тако успешан колико сам могао пожелети. Тако бејаш уплашен да ме опет не пронађу успаљени власник зграде и његови очајни закупци, да сам се, предавши посао Штипку на неколико дана, у својој кочији возио по градској периферији и кроз предграђа, прешао до Церзиграда и Хобокена и накратко свратио до Асторије и Манхатанвила. У ствари, цело то време сам скоро живео у својој кочији.

Кад поново ступих у своју канцеларију, гле, на мом столу лежала је порука од власника зграде. Ја је отворих дрхтавим рукама. Она ме обавести да је потписник звао полицију и дао да се Бартлеби одведе у Гробнице као скитница. Штавише, пошто ја знам о њему више неко ико други, жели да се јавим тамо и дам одговарајућу изјаву о чињеницама. Ове вести су на мене деловале противречно. Спочетка сам био озлојеђен, али после то скоро похвалих.

Енергична, прека нарав власника зграде навела га је да примени поступак на који не мислим да бих се ја одлучио, а ипак, ко последње средство, у тако чудним околностима, чинило се да је то једини избор.

Како касније сазнадох, јадни писар, кад му рекоше да мора бити одведен у Гробнице, не пружи ни најмањи отпор, но се, на свој блед, непомичан начин, немо покорио.

Неки од сажалних и радозналих посматрача придружише се тој скупини, па је, предвођена једним полицајцем, који Бартлебија држаше под руку, нема поворка марширала својим путем кроз сву ону буку, врелину и весеље заграјаних главних улица у подне.

Истог дана кад примих поруку, одем у Гробнице, или, да кажем исправније, Зграду Правде. Нашавши правог полицајца, саопштим сврху своје посете и будем обавештен да се та особа што сам је описао збиља налази унутра. Онда сам уверавао тог службеника да је Бартлеби савршено поштен човек и да га треба истински сажаљевати, без обзира колико је чудно мушичав. Испричам све што сам знао и завршим предлажући да се пусти да остане у што је могуће блажем заточењу, док се не буде могло учинити нешто мање окрутно – мада, у ствари, тешко да сам знао шта. У сваком случају, ако не буде другога избора, убожница га мора примити. Онда замолим да га видим.

Пошто не беше под неком срамотном оптужбом, а беше сасвим миран и нешкодљив у свим својим поступцима, беху му дозволили да слободно луња по затвору, а посебно у унутрашњим, травом покривеним двориштима његовим. И тако га нађох тамо, како стоји сасвим сам у најтишем дворишту, лица окренутог високом зиду, док свуд уоколо, кроз уске прорезе затворских прозора, помислих, ка њему вире очи убица и лопова.

„Бартлеби!“

„Знам ја вас,“ рече он а да се и не окрете, „и не желим с вама да разговарам.“

„Нисам вас ја довео овамо, Бартлеби,“ рекох, дубоко повређен његовим натукнутим сумњичењем. „А вама ово не би требало да буде тако лоше место. Ништа срамотно вам се не приписује тиме што сте овде. И, знате, ово место није тако тужно ко што би човек могао помислити. Погледајте, ено неба, а ево и траве.“

„Знам где сам,“ одговори он, али не хтеде рећи ништа више, па га ја оставим.

Кад уђох опета у ходник, један плећат, меснат човек с кецељом приђе ми и, показујући палцом преко свог рамена, рече: „Је ли то ваш пријатељ?“

„Јесте.“

„Да ли жели да скапа од глади? Ако жели, нека живи од

затворске хране, и то је све.“

„Ко сте ви?“ упитах, не знајући шта да мислим о особи што тако неслужбено говори на оваквом месту.

„Ја сам манђарош. Она господа која имају пријатеље овде плаћају ме да им обезбедим штогод доброга за јело.“

„Је ли тако?“ рекох, обраћајући се тамничару.

Он рече да јесте.

„Добро, онда,“ рекох, стављајући нешто сребра у руке манђарошу (јер су га тако звали), „желим да посветите посебну пажњу оном мом пријатељу; да добије онајбољи ручак што га можете набавити. И морате према њему бити што је могуће учтивији.“

„Упознајте нас, молим вас.“ рече манђарош, гледајући ме с изразом који као да је говорио да он сав изгара за приликом да прикаже како је васпитан.

Помисливши да ће то користити писару, ја пристанем, упитам манђароша како се зове, па с њим одем до Бартлебија.

„Бартлеби, ово је један пријатељ, наћи ћете да вам је веома користан.“

„Ваш слуга, господине, ваш слуга,“ рече манђарош, ниско се клањајући иза своје кецеље. „Надам се да ће вам овде бити пријатно, господине; лепо двориште – прохладне просторије – надам се да ћете код нас остати

неко време – трудимо се да буде угодно. Шта ћете за ручак данас?“

„Радије не бих да ручам данас,“ рече Бартлеби, окренувши се. „Не би ми пријало; ненавикнут сам на ручкове.“ То рекавши, он полако пређе на другу страну авлије и заузео положај сучелице празном зиду.

„Шта је ово?“ рече манђарош, обраћајући ми се, с очима исколаченим од запрепашћења. „Он је чудак, зар не?“

„Мислим да је мало збуњен,“ рекох ја тужно.

„Збуњен? Збуњен, је ли? Е, на часну моју реч, мислио сам да ви је тај пријатељ господон кривотворац, они су увек бледи и ко господствени, оти кривотворци. Не могу а да и’ не жалим – не могу, господине. Јесте л’ познавали Монра Едвардса?“ додаде он ганутљиво, па застаде. Онда, ставивши ми руку тужно на раме, уздахну: „Умро је од јектике у Сингсингу. Значи, нисте познавали Монра?“

„Не, никад се нисам дружио с неким кривотворцима. Но, не могу се дуже задржавати. Старајте се о оном мом пријатељу. Нећете због тога бити на губитку. Опет ћу вас посетити.“

Који дан касније, ја поново прибавим дозволу за Гробнице и прођем кроз ходнике у потрази за Бартлебијем; али га не нађем.

„Видео сам га да излази из своје ћелије мало пре,“ рече

један тамничар, „можда је отишао да тумара по двориштима.“

Стога одем у том правцу.

„Тражите ли оног ћутљивог човека?“ рече један други тамничар, пролазећи поред мене. „Тамо лежи – спава онде у дворишту. Нема двадесет минута како видех да леже.“

Двориште беше сасвим тихо. Обични затвореници нису имали приступа у њ. Околни зидови, запањујуће дебљине, задржаваху све звуке иза себе. Египатско својство зидина притискаше ме својим сумором. Међутим, под ногама је расла мека, утамничена трава. Срце вечних пирамида, чинило се, у коме је, неком чудном чаролијом, кроза пукотине, семе траве што га испустише птице ижђикало.

Необично шћућуреног у подножју зида, с коленима привученим себи и положеног на један бок, с главом наслоњеном на хладно камење, видех испијеног Бартлебија. Но ништа се није мицало. Застанем, онда му приђем, нагнем се и видим да су му замагљене очи отворене; иначе се чинило да дубоко спава. Нешто ме натера да га додирнем. Пипнем му шаку, а оштра језа ми се попење уз руку и спусти низ кичму до стопала.

Округло лице манђарошево ту се нагне нада ме. „Ручак му је спреман. Зар неће ни данаске ручати? Или, можда, живи а да не ручава?“

„Живи а да не ручава,“ рекнем и склопим му очи.

„Ех! Спава, је ли?“

„С краљевима и саветницима,“ промрмљах.